

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 1, p. 643-661, January 2013

**GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE ÖĞRETİM
MATERYALLERİNİN KULLANILMASINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ (ERZURUM İLİ
ÖRNEĞİ)**

*THE USE OF INSTRUCTIONAL MATERIALS FOR TEACHERS OPINIONS ON
THE DETERMINATION OF VISUAL ARTS LESSONS (THE CASE OF
ERZURUM)*

Yrd. Doç. Dr. Oğuz DİLMAÇ

*Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-iş
Eğitimi Anabilim Dalı*

Abstract

Visual art lesson is a lesson which is a written and spoken expression and has an opportunity for reflecting the emotions and thoughts of child with composition components such as colour, line, shape. Therefore, necessary features of means used in visual art lesson, are to have opportunity the development of child creativity. The most important duty belongs to visual art teachers. When they design the material, it must not prevent the child's creativity and it must not encourage the imitation works.

In this research used Case Study approach, it is aimed to determine which materials are used in teaching sessions and how often they are used by visual art teachers. The research is carried out using survey and observation techniques on the 32 visual art teachers working in the city center of Erzurum. The data is evaluated relating to their gender, teaching experiences and the type of school they graduated by SPSS program with t-test. It is not determined a meaningful differences between male and female teachers considering their level of using materials whereas a meaningful differences can be observed on behalf of the

teachers who graduated from education faculties. However their teaching experiences don't effect their level of teaching materials usage.

Key Words: Visual art education, instruction materials, visual art

Öz

Görsel sanatlar dersi yazılı ve sözlü ifadenin yanı sıra çocuğun duygu ve düşüncelerini renk, çizgi, şekil gibi kompozisyon elemanlarıyla yansıtmaya imkân tanıyan bir derstir. Bu nedenle görsel sanatlar derslerinde kullanılacak araç ve gereçlerde aranacak özelliklerin başında, çocuğun yaratıcılığını geliştirmesine ve kendini ifade etmesine olanak sağlayabilecek özelliklere sahip olması gelmektedir. Görsel sanatlar eğitiminde materyali tasarlarırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, öğrenciyi kopya çalışma yapmaya teşvik etmemesidir. Tam tersine öğrencinin çalışma yaparken düşünsel becerilerini ön plana çıkarmasını sağlayacak özelliklere sahip olmalıdır. Bunun yanı sıra materyallerin anlam ve amaca uygun olarak seçilmesi, ilgili konuları çocukların düzeylerinde tutarak onların kendi yaşantısı ve çevreleriyle ilintili olmasına özen göstermek çocuğun yaratıcılığı etkileyen diğer faktörler arasında gelmektedir.

Bu araştırma, görsel sanatlar öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğretim materyallerinin kullanılmasına yönelik düşüncelerini belirleyerek derslerde hangi öğretim materyallerini ne sıklıkla kullandıklarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma Erzurum Merkez İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okullarında görev yapan 32 görsel sanatlar öğretmenine anket ve gözlem teknikleri uygulanarak yürütülmüştür. Katılımcı öğretmenlerin materyal kullanma düzeylerinin, anket verilerine göre; cinsiyet, kıdem ve mezun olunan fakülte türüne göre farklılıkları SPSS programı yardımıyla t-testi kullanılarak araştırılmıştır. Anket bulgularından, çeşitli öğretim materyali kullanma düzeyleri bakımından erkek ile kadın öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık görülmezken, eğitim fakültesi mezunları ile diğer fakülte ve yüksekokul mezunu öğretmenler arasında, eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin mesleki deneyiminin materyal kullanım düzeylerini etkilemediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Görsel sanatlar eğitimi, öğretim materyalleri, görsel sanatlar

EXTENDED ABSTRACT

One of the greatest problems of our society is to have man power which is not sufficient and in quality for overcoming the problems. Qualified man power is possible with good education system processing the knowledge and being productive and modern. One of the necessary factor for better processing of this education system is the usage of education materials being more effective to sense organs of student in the learning environment . Tools, equipments, and materials, being parallel to technological and economical developments in our age, affect more sense organs and they increase the value of these in education. " If the number of sense organs are much in learning process, we learn better and forget later." (Seferoğlu, 2006, 12). Usage of materials supply multi-

learning environments. In addition, it helps to meet individual needs, it pays attention to meet individual needs, it makes simpler to remember ; it simplifies abstract, complex concepts, facts and events.(Akçay, Feyzioğlu ve Tüysüz, 2003). Moreover, using of education materials attract students. Students are more active, they make samples suitable to individual quality, they increase their success, they have real learning experience, they have a working opportunity, they think critically, and problem- solving and creativity skills develop.(Cnets, 2006).

Education material is the most supportive factor in the learning-teaching process. Education material, carrying the knowledge between source and learner, has become a concept instead of education technology and various definition of it has been done. According to Yanpar 's writing from Şahin; by the aim of reaching general targets, education materials include the lesson presentation contents using from materials. Education material is both electronic and sample material and source in formal education institutions (class and labs), common education institution, in other words ; in every part of teaching-learning process (Saban,2008). Uşun (2006) defines that education materials are cheap and temporary helpers of learning and teaching expressing structure and arrangement of learning- teaching lives. The common point of these descriptions consist of both simple and cheap materials such as a card box for using in a lesson and expensive and complex devices such as electronic machines. Devices supply to form a life for person with sense organs and the some part of these devices can be easily repeated, therefore they replace real lives.(Hesapçioğlu, 1994, 291-292).

Visual art lesson is a lesson which is a written and spoken expression and has an opportunity for reflecting the emotions and thoughts of child with composition components such as colour, line, shape. Therefore, necessary features of means used in visual art lesson, are to have opportunity the development of child creativity. The most important duty belongs to visual art teachers. When they design the material, it must not prevent the child's creativity and it must not encourage the imitation works. In the choice of devices in education, features of student and teacher, education targets, student number and physical conditions are very important.(İzci, 2004, 107-126). In the choice of material, the most important point is to choose a suitable material to the development of student. Hollingsworth and Hoover (1999, 21) state that chosen materials are based on skill of student, success level and interests. Teacher is a person who plans and manages the introduction activities, content presentation, feedback, means and method choice, evaluation. (Çelik, 2007, 36).

The aim of study is to determine the material perception of visual art teachers and at the same time to find the material usage frequency, to determine the perception changes according to gender, statue, and faculty. Findings are expected to support more productive and effective lessons. Visual art teachers, who work in primary schools in

Erzurum, are the center of study. 32 visual art teachers, working in 2009-2010 fall term in Erzurum, chosen by random technique, are the examples.

In the direction of study, after literature searching, survey and observation forms for visual art teachers were prepared for supplying of validity and reliability, they were practiced to 18 teachers. Necessary correction was done. By using descriptive statistics, percentage distribution, average, and frequency of matters were searched. In addition, gender, faculty and statue were considered as independent variables. From survey data, t test analysis and one direction variance, for independent groups were done for studying the difference according to material usage levels, genders, statue and faculty of participant teachers. Results were compared with SPSS 13.0 statistical programme.

This study was done with 32 visual art teachers working in primary school, in Erzurum, survey was practiced to these teachers and each of 7 lessons were observed. Survey consists of two parts. Personal information is in the first part. 19 matters relating education materials in likert 5 scales are in the second part. (1) I certainly agree. (2) I do not agree (3) I am indecision (4) I agree (5) I competely agree. Cronbach Alfa coefficient of survey was found 0,74 . Observation data was formed with observation notes for measuring the coherence of survey. According to study results, it was seen that visual art teachers did not use sample education materials and they used computer very little as a material. The usage of Overhead Projector, TV, DVD, VCD and CD was vey low. Reason of this can be insufficient materials in the schools and teacher's lack of usage ability.

Contrast to these negative results, it was seen that they had cosen education materials suitable to students pedagogy and their real lives. Visual art teachers gave importance to education materials because they chose sample, sole and understandable materials for students.

According to t test results, for determining the relations between education material usage frequency with gender, there is no difference between man and woman teachers $t=0,91$ $p>0,05$. According to variance analyse determining the relations between education material usage frequency with statue, there is not any differences.

But there is a difference between a teacher graduating from Education Faculty and Visual Art Faculty. Teachers graduating from Education Faculty are in high levels on material usage. ($t=2,73$ $p<0,05$)

1. GİRİŞ

Günümüz toplumlarının en büyük sorunlarından birisi, problemlerin üstesinden gelebilecek yeterli sayıda ve kalitede insan gücüne sahip olamamaktır. Bu güce sahip olabilmek ancak, bilgiyi çok iyi işleyen, verimli ve çağı yakalayan hatta daha ötesini planlayabilen iyi bir eğitim sistemi ile mümkündür. Bu eğitim sisteminin de daha iyi işleyebilmesi için gerekli olan önemli unsurlardan birisi ise öğrenme ortamında öğrencinin duyu organlarına daha çok etki edebilecek öğretim

materyallerinin kullanılmasıdır. Seferoğlu (2006)'nın da ifade ettiği gibi öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise o kadar iyi öğrenir ve o kadar geç unuturuz.

İçinde bulunduğumuz çağda artık teknolojik ve ekonomik gelişmelere paralel bir biçimde ortaya çıkan araç, gereç ve materyaller giderek daha çok duyu organlarını etkilemekte ve bunların eğitimdeki önemi daha da artmaktadır. Araç-gereç kullanımı çoklu öğrenme ortamı sağladığı gibi, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olur, dikkat çeker, hatırlamayı kolaylaştırır; soyut, karmaşık kavramları, anlaması güç olgu ve olayları basitleştirir (Akçay ve diğerleri, 2003). Ayrıca öğretim materyalleri kullanımıyla öğrencilerin derse karşı olan ilgisi daha çok çekilir. Bu yolla öğrencilerin derste daha aktif olmaları, gerçek öğrenme deneyimleri yaşamalarına olanak sağlanacağından, öğrenci başarısını artacaktır.

Kaynakla alıcı arasında bilgi taşıyan öğrenme materyali kavramı son günlerde öğretim teknolojisi yerine kullanılan bir kavram haline almış ve çeşitli tanımları yapılmıştır. Yanpar (2007) 'ın Şahin'den aktardığına göre, öğretim materyalleri genel olarak hedefleri gerçekleştirmek amacıyla araçlardan faydalanarak yapılan ders sunum içeriklerini kapsadığını belirtmiştir. Saban (2008) 'da öğretim materyalini, örgün eğitim kurumlarındaki sınıf veya laboratuvarlarda, yaygın eğitim kurumlarında, diğer bir deyişle öğretme- öğrenme sürecinin olduğu her ortamda kullanılan gerek elektronik gerekse basit malzeme ve kaynakların tümü şeklinde bir tanımlama getirmiştir. Uşun (2006) ise öğrenme-öğretme yaşantıları içeriğinin yapı ve düzenini ifade eden genelde ucuz ve geçici nitelikte öğrenme ve öğretme yardımcılarını şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Bu tanımların ortak yanı öğretim materyallerinin bir dersin ya da amacın hizmeti için kullanılan karton bir kutu gibi basit ve ucuz cisimlerden elektronik makineler gibi pahalı ve karmaşık aletlere kadar geniş bir yelpazeyi içermeleridir.

Araçlar, etkiledikleri duyu organları yoluyla bireyde bir yaşantı ortamının doğmasını sağlar ve araçların bir kısmı istenildiği zaman kolayca tekrarlanabildiği için gerçek yaşantıların yerini alır (Hesapçioğlu, 1994). Elbette burada sorulması gereken en önemli soru materyal seçiminde uygulanacak ölçütlerin neler olması gerektiğidir.

Bu ölçütleri şu şekilde özetlememiz mümkündür: Seçilen materyal öğretim programlarına uyumlu ve içerdiği mesajlar doğru ve güncel olmalıdır. Bunların yanı sıra materyalde açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalı, öğrenciyi güdüleyici ve ilgiyi sürekli tutacak özelliklere de sahip olmalıdır. Seçilecek materyal öğrencinin katılımını sağlayıcı özelliklere sahip olmalarının yanı sıra teknik özellikleri açısından da yeterli olmalıdır. Ayrıca materyalin etkili olduğunu kanıtlayacak veriler bulunmalı ve önyargılardan arındırılmış bir yapıda olmalıdır. Bunlara ek olarak materyalin

kullanımına ilişkin gerekli kullanma kılavuzları ve diğer metinlerde mevcut olmalıdır (Seferoğlu, 2006). Materyal seçiminde, dikkate edilecek en önemli noktalardan bir diğeri de özellikle seçilen materyalin öğrencinin gelişim düzeyine uygun olmasıdır. Hollingsworth ve Hoover (1999) 'da materyallerin anlamlı bir şekilde kullanılması için, seçilen materyallerin öğrencinin yeteneği, başarı düzeyi ve ilgilerine ilişkin bilgilerine dayandırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretim sürecinin en önemli unsurlarından olan öğretmenler, öğrencilerle sınıf içinde iletişimi artırarak öğrenmelerini daha kalıcı hale getirebilmek için yukarıda belirtilen ölçütler doğrultusunda hazırlanmış yeni araç-gereçleri sürekli olarak araştırıp geliştirerek bunları kullanmak zorundadır. Çünkü etkili bir sınıf ortamının oluşturulması için, yeni yöntem ve tekniklerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesinde ve öğretimi desteklemek amacıyla öğretim materyallerinin kullanılmasında öğretmenin katkısı oldukça fazladır. Yanpar (2007) 'ın da belirttiği gibi en iyi öğrenme aracı bile, iyi bir öğretmen etkisini gösteremez.

Görsel sanatlar dersi yazılı ve sözlü ifadenin yanı sıra çocuğun duygu ve düşüncelerini renk, çizgi, şekil gibi kompozisyon elemanlarıyla yansıtmasına imkân tanıyan bir derstir. Bu nedenle görsel sanatlar derslerinde kullanılacak araç ve gereçlerde aranacak özelliklerin başında, çocuğun yaratıcılığını geliştirmesine ve kendini ifade etmesine olanak sağlayabilecek özelliklere sahip olması gelmektedir. Görsel sanatlar eğitiminde materyali tasarlarırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, öğrenciyi kopya çalışma yapmaya teşvik etmemesidir. Tam tersine öğrencinin çalışma yaparken düşünsel becerilerini ön plana çıkarmasını sağlayacak özelliklere sahip olmalıdır. Bunun yanı sıra materyallerin anlam ve amaca uygun olarak seçilmesi, ilgili konuları çocukların düzeylerinde tutarak onların kendi yaşantısı ve çevreleriyle ilintili olmasına özen göstermek çocuğun yaratıcılığı etkileyen diğer faktörler arasında gelmektedir (Ayaydın ve diğerleri, 2009). Burada bir kez daha tekrar etmek gerekirse en önemli görev, öğrenme- öğretme sürecinde giriş etkinliklerini, içerik sunumunu, geri bildirimini, araç-gereç seçimini, yöntem seçimini ve değerlendirmeyi planlayan ve yöneten kişi olan öğretmene düşmektedir (Çelik, 2007).

Eğitim fakültelerinin yeniden yapılanması sonucunda, Yüksek Öğretim Kurulunun (YÖK) öğretmenlik formasyon dersleri arasında belirlediği "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme" dersi, eğitim fakültelerinin resim-iş eğitimi lisans programında görsel sanatlar öğretmen adaylarına 2. sınıfın 2. döneminde verilmektedir. Bu ders YÖK'ün eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programlarında, öğretim teknolojisi ile ilgili kavramlar, çeşitli öğretim teknolojilerinin özellikleri, öğretim teknolojilerinin öğretim sürecindeki yeri ve kullanımı, okulun ya da sınıfın teknoloji ihtiyaçlarının belirlenmesi, uygun teknoloji planlamasının yapılması ve yürütülmesi, öğretim teknolojileri yoluyla iki ve üç boyutlu materyaller geliştirilmesi öğretim gereçlerinin geliştirilmesi (çalışma yaprakları, saydamlar, slaytlar, video bilgisayar temelli ders materyali vb.), eğitim yazılımlarının incelenmesi, çeşitli nitelikteki öğretim gereçlerinin değerlendirilmesi, internet ve

uzaktan eğitim, görsel tasarım ilkeleri, öğretim materyallerinin etkinlik durumuna ilişkin araştırmalar, Türkiye’de ve dünya’da öğretim teknolojilerinin kullanım durumu olarak tanımlanmıştır (YÖK, 2007).

Öğretim materyali kullanımı ile ilgili alanyazın incelendiğinde yapılan bazı araştırma sonuçları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yıldırım’ın (2000) yaptığı çalışma sonucunda öğretmenlerin % 30,24’ünün derslerde görsel ve işitsel araç kullanmadıkları, % 57,71’inin ise kısmen kullandıkları tespit edilmiştir. Rüzgâr’ın (2005) yaptığı deneysel çalışmada, teknolojik araçların eğitimde kullanılmasının bilginin edinimine ve başarının artırılmasına yardımcı olduğu belirlenmiştir. Roschelle ve diğerlerinin (2000) yaptıkları çalışmada bilgisayar teknolojilerinin, öğrencilerin öğrenme ve özellikle eleştirel düşünme, analiz etme, bilimsel araştırma vb. becerilerinin gelişmesine yüksek düzeyde yardımcı olduğu, öğrencileri gerçek güvenilir bilgilere ulaştırdığı ve öğrencilere kompleks ödev hazırlama ve işbirlikli öğrenme fırsatları sunduğu ortaya çıkmıştır.

Smith ve diğerlerinin (2001) yaptıkları araştırmada teknolojik araçların, öğrencilerin işbirlikli ve etkileşimli öğrenmelerine olumlu katkısı olduğu belirlenmiştir. Kazu ve diğerlerinin (2008), yaptıkları “öğretmenlerin öğretim araç-gereçlerini kullanım amaçları” başlıklı araştırmada sonuç olarak, öğrencilerden yüksek derecede başarı elde etme, öğrencilere daha fazla bilgi ve beceri kazandırma, derslerin verimini artırma ve işlenmesini zevkli hale getirme, öğrenme-öğretme süreçlerine çeşitlilik, renklilik ve değişiklik katma, gerçek hayatı derslere yansıtma ile öğrencilerin; yaparak ve yaşayarak öğrenmesine katkı sağlama, motivasyon ve dikkatini artırma, kalıcı öğrenmelerine yardımcı olma ve bilgi ihtiyacını karşılama öğretmenlerin öğretim araç-gereçlerini kullanma amaçları arasında yer almıştır. Danış (2007)’in “İlköğretim İkinci Kademe Görsel Sanatlar Eğitimi Estetik Beğenin Geliştirilmesinde Materyal Kullanımının Yeri, Önemi ve Uygulanması” başlıklı araştırma sonuçlarına göre de, görsel materyallerle zenginleştirilmiş derslerde öğrencilerin derse katılımlarının daha fazla olduğu görülmüştür. Öğrenciler derse karşı istekli olmuştur. Öğrencilerin motivasyonu kolay sağlandığı için öğretmen sınıf yönetimini daha rahat gerçekleştirmiştir. Hem öğrenciler açısından hem öğretmen açısından dersler daha eğlenceli geçmiştir. Kaydedilen bütün bu olumlu sonuçların yardımı ile öğrencilerde gelişip gelişmeyeceği sorgulanan estetik beğeni seviyelerinin geliştiği tespit edilmiştir.

Araştırmanın amacı görsel sanatlar öğretmenlerinin yürüttükleri derslerde öğretim materyalleri kullanımına yönelik algılarını belirlemek ve aynı zamanda hangi öğretim materyallerini ne sıklıkla kullandıklarını tespit etmektir. Ayrıca algılarının cinsiyet, kıdem ve mezun olunan fakülte türüne göre değişip değişmediğini belirlemektir. Araştırmadan elde edilecek bulguların, bu dersin daha etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Problem Cümlesi

Görsel sanatlar öğretmenlerinin, derslerde öğretim materyali kullanımına ilişkin algıları nasıldır?

2.2. Alt Problemler

a) Görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerde öğretim materyali kullanımına ilişkin algılarının dağılımı nasıldır?

b) Görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerde öğretim materyali kullanımına yönelik algıları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

c) Görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerde öğretim materyali kullanımına yönelik algıları kıdem değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

d) Görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerde öğretim materyali kullanımına yönelik algıları mezun olunan fakülte değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

e) Görsel sanatlar öğretmenlerinin yürüttükleri derslerde hangi öğretim materyallerini ne sıklıkla kullanmaktadır?

2.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okullarında görev yapan görsel sanatlar öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde Erzurum il merkezinde görev yapan random tekniği ile seçilmiş 32 görsel sanatlar öğretmeni oluşturmaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın amacı doğrultusunda öncelikle ilgili literatür taraması sonucu (Karamustafaoğlu, 2006; Kurt, 2007; Yavuz ve Çoşkun, 2008) görsel sanatlar öğretmenlerine uygulanacak anket ve gözlem formları hazırlanmış, geçerlik ve güvenilirlik sağlanması için 18 öğretmene pilot olarak uygulanmış, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra uzman görüşleri de alınarak ilgili formlara son hali verilmiştir. Çalışmada betimsel istatistik kullanılarak maddelerin yüzde dağılımına, ortalamalarına ve frekanslarına bakılmıştır. Ayrıca bağımsız değişkenler olarak cinsiyet, mezun olunan fakülte ve kıdem ele alınmıştır. Anket verilerinden katılımcı öğretmenlerin materyal kullanma düzeyleri, cinsiyet, kıdem ve mezun olunan fakülte türüne göre farklılığını araştırmak için "bağımsız gruplar için t-testi analizi ve tek yönlü anova (varyans) yapılmıştır. Sonuçlar SPSS 13.0 istatistik programı yardımıyla kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Çalışma Erzurum il merkezinde ilköğretim okullarında görev yapan 32 görsel sanatlar öğretmeni ile yürütülmüş olup, bu öğretmenlere anket uygulanmış ve 7'şer saat dersleri gözlemlenmiştir. Araştırmada kullanılan anket iki bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde ise öğretim materyallerine ilişkin beşli likert türünde (1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum şeklinde olmak üzere toplam 19 madde mevcuttur. Anketin Cronbach Alfa katsayısı ise 0,74 olarak tespit edilmiştir. Gözlem verileri ise, anket maddelerinin tutarlılığını yoklar nitelikte olması için yapılandırılmamış gözlem notlarından oluşmaktadır.

3. BULGULAR ve YORUM

Araştırmada görsel sanatlar öğretmenlerinin öğretim materyallerini kullanma düzeyleri ile ilgili görüşleri ve gözlem verilerinden elde edilen bulgular iki bölüm halinde aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Öğretim Materyallerini Kullanmalarına Yönelik Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Ortalama Değerleri

ÖLÇÜTLER	Tamamen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama — X
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
	f	f	f	f	f	
	%	%	%	%	%	
1. Görsel sanatlar dersinde öğretim materyalleri kullanmayı gerekli buluyorum.	18 56.2	10 31.3	4 12.5	- -	- -	4.39
2. Kullandığım öğretim materyallerinin mümkün olduğunca öğrencilerin daha fazla duyu organına hitap etmesine özen gösteriyorum.	14 43.7	13 40.6	5 15.7	- -	- -	4.23

3. Görev yaptığım okulda gerekli olan öğretim materyalleri bulabiliyorum.	8 25.0	4 12.5	- -	13 40.6	7 21.9	3.56
4. Görsel sanatlar dersinde öğretim materyalleri kullanmanın öğrencilerin dikkatini çekmede oldukça önemli olduğunu düşünüyorum.	19 59.3	10 31.2	2 6.4	1 3.1	- -	4.53
5. Görsel sanatlar dersinde gerekli durumlarda bilgisayar kullanıyorum.	4 12.5	5 15.6	- -	14 43.7	9 28.2	3.12
6. Görsel sanatlar dersinde portfolyo, çalışma yaprağı, etkinlik ve proje ödevleri gibi değerlendirme materyalleri kullanıyorum.	3 9.3	10 31.4	3 9.3	11 34.3	5 15.7	3.82
7. Kaynak kitaplardan faydalaniyorum.	6 18.6	18 56.4	3 9.3	5 15.7	- -	4.41
8. Materyalin öğretimin önemli bir parçası olduğuna inanıyorum.	15 46.8	13 40.7	4 12.5	- -	- -	4.35
9. Görsel sanatlar dersinde konu anlatımında ve örnek göstermede tepegözden yararlanıyorum.	4 12.5	8 25.0	2 6.4	15 46.8	3 9.3	3.25
10. Görsel sanatlar dersinde TV, DVD, VCD ve CD gibi çeşitli duyu organlarına hitap eden öğretim materyallerini kullanmaya özen gösteririm.	5 15.7	9 28.2	6 18.7	10 31.2	2 6.4	3.89
11. Derste kullandığım materyallerin basit, sade ve anlaşılabilir olmasına dikkate ederim	14 43.7	12 37.5	2 6.4	4 12.5	- -	4.45
12. Görsel sanatlar dersinde, yaptığım basit öğretim	3	6	2	14	7	3.02

materyallerini kullanırım.	9.3	18.7	6.4	43.7	21.9	
13. Görsel sanatlar dersinde öğretim materyalinin kullanırken öğretilen konunun hedef davranışlarına uygun, geliştirilebilir ve güncelleştirilebilir olmasına önem veririm.	15 46.8	9 28.2	7 21.9	1 3.1	- -	4.33
14. Görsel sanatlar dersinde öğretim materyali kullanırken öğrencinin pedagojik özelliklerine uygun ve öğrencinin gerçek hayatıyla tutarlı olmasına dikkat ederim.	12 37.5	16 50.0	1 3.1	3 9.3	- -	4.63
15. Görsel sanatlar dersinde öğretim materyali kullanırken ekonomik ve dönüşümlü olmasına önem veririm.	6 18.8	8 25.0	12 37.5	4 12.5	2 6.4	3.61
16. Görsel sanatlar dersinde kullanacağım öğretim materyallerini elde edebileceğim yerleri biliyorum (Eğitim Araçları Md. Vb.)	7 21.9	13 40.7	5 15.7	6 18.7	1 3.1	4.35
17. Derslerimde dersin amaçlarına uygun öğrencinin ilgisini çekecek poster, afiş gibi materyallerden faydalaniyorum.	8 25.0	9 28.2	4 12.5	4 12.5	7 21.9	4.12
18. Görsel sanatlar dersini atölye'de yürütüyorum.	7 21.9	5 15.7	- -	10 31.4	10 31.4	3.71
19. Görsel sanatlar dersinin çeşitli TV programları ile desteklenmesini düşünüyorum.	13 40.6	10 31.4	5 15.7	4 12.5	- -	4.21

Tablo 1 incelendiğinde uygulanmış olan anketteki maddelerin ortalama puanı 4.571 düzeyinde yeterli olduğu görülmüştür. Ancak 12. madde olan “Görsel sanatlar dersinde, yaptığım basit öğretim materyallerini kullanırım” ifadesinin 3.02 ile en düşük puana sahip olduğu görülmektedir. 5. maddeye bakıldığında “Görsel sanatlar dersinde gerekli durumlarda bilgisayar kullanıyorum” 3,12 ile en düşük ikinci puan olduğu görülmektedir. Bu durum okullarda fiziksel imkansızlıklardan kaynaklanıyor olabilir Ayrıca bir çok okulda bulunan bilgisayar sınıflarının da bu ders için kullanılmadığı görülüyor. Bu duruma yol açan faktörler arasında görsel sanatlar dersinin bir ders saati süre ile kısıtlı olması ve buna ek olarak öğretmen adaylarına lisans düzeyinde verilen eğitimin de yeterli düzeyde olmamasını gösterebiliriz. İmer (1996) 'in, eğitim fakültelerinin öğretmen adaylarına bilgisayara yönelik nitelikler kazandırmada yetersiz kaldığını ortaya koyan “Eğitim Fakültelerinde Öğretmen Adaylarının Bilgisayara ve Bilgisayarı Eğitimde Kullanmaya Yönelik Nitelikleri” adlı çalışmasında elde edilen veriler araştırmamızı destekler niteliktedir. Bu nedenle üniversitedeki öğretim elemanlarının ve üyelerinin yeni teknolojileri sınıf ortamında kullanabilmeleri için yeni teknolojileri izlemeleri ve bu konuda kendilerini sürekli olarak yenilemeleri gerekmektedir.

Aynı şekilde “Görsel sanatlar dersinde konu anlatımında ve örnek göstermede tepegözden yararlanıyorum”, “Görsel sanatlar dersinde TV, DVD, VCD ve CD gibi çeşitli duyu organlarına hitap eden öğretim materyallerini kullanmaya özen gösteririm”, Görsel sanatlar dersini atölye’de yürütüyorum”, “Görev yaptığım okulda ihtiyaç duyduğum materyalleri bulabiliyorum”, “Görsel sanatlar dersinde öğretim materyali kullanırken ekonomik ve dönüşümlü olmasına önem veririm” ifadeleri de 4.00’in altında puanla düşük seviyede oldukları görülmektedir. Bu durum okullardaki fiziksel yetersizliklerden kaynaklanıyor olabilir.

Bununla birlikte “Görsel sanatlar dersinde öğretim materyali kullanırken öğrencinin pedagojik özelliklerine uygun ve öğrencinin gerçek hayatıyla tutarlı olmasına dikkat ederim” ifadesine verilen cevapların ortalaması 4. 63, “Görsel sanatlar dersinde öğretim materyalleri kullanmanın öğrencilerin dikkatini çekmede oldukça önemli olduğunu düşünüyorum” ifadesine verilen cevapların ortalamasının 4.53, “Derste kullandığım materyallerin basit, sade ve anlaşılabilir olmasına dikkate ederim” ifadesine katılanların oranı 4.45, “Görsel sanatlar dersinde öğretim materyalleri kullanmayı gerekli buluyorum” şeklinde cevap verenlerin oranında 4.39 olması öğretmenlerin öğretim materyaline karşı tutumlarının oldukça iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Materyal Kullanma Düzeylerinin Cinsiyet Bağımsız Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Kadın	13	62.33	6,64	0,16	0,91
Erkek	19	62.89	7,42		

Tablo 2 incelendiğinde, görsel sanatlar öğretmenlerinin materyal kullanım sıklığının cinsiyetiyle ilişkisini tespit edebilmek için yapılan t-testi sonucuna göre, erkek öğretmenler ile kadın öğretmenler arasında $t=0,16$ $p>0,05$ anlamlı bir fark yoktur. Bu sonuca dayanarak erkek ve kadın öğretmenlerin öğretim materyali kullanma düzeyleri aynıdır diyebiliriz.

Tablo 3. Görsel Sanatlar Öğretmenlerin Materyal Kullanma Düzeylerinin Aritmetik Ortalama, Frekans ve Standart Sapma Değerleri

Kıdem	n	X	s.s.
1-5 yıl	8	113.85	14.23
5-10 yıl	9	113.23	11.56
10-15 yıl	10	114.48	12.12
15-20 yıl	5	113.23	11.93
Toplam	32	113.69	12.46

Tablo 4. Görsel Sanatlar Öğretmenlerin Materyal Kullanma Düzeylerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Varyans Analizi Sonuçları (One Way Anova)

	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplar arası	246.14	3	78.93	0,48	0.73
Gruplar içi	21765.23	28	141.91		
Toplam	22318.56	31			

Tablo 4 incelendiğinde görsel sanatlar öğretmenlerin materyal kullanma düzeylerinin mesleki kıdemlerine göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonuçlarına göre anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu bulguya göre meslek kıdemleri düşük ve yüksek olan öğretmenlerin benzer görüşler ortaya koydukları görülmektedir. Şengül (2006)'ün "teknolojinin görsel sanatlarda kullanımı ve sanat eğitime katkısı" başlıklı araştırmasında ise dokuz yıl ve aşağısı kıdeme sahip öğretmenlerin derslerde teknolojik materyal kullanma düzeylerinin, on yıl ve daha fazla kıdeme sahip öğretmenlere göre daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 5. Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Materyal Kullanma Düzeylerinin Mezun Oldukları Fakülte Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Fakülte	n	ortalama	Standart sapma	t	p
Eğitim Fakültesi	25	64.89	8.24		
Güzel Sanatlar Fakültesi	7	42.18	2.98	2,73	0,006*

Tablo 5 incelendiğinde, Eğitim Fakültesi mezunu ve Güzel Sanatlar Fakültesi mezunu görsel sanatlar öğretmenleri arasında materyal kullanım düzeyleri bakımından Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin lehine, anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($t=2,73$ $p<0,05$). Bu durum eğitim fakültesi mezunu görsel sanatlar öğretmenlerinin lisans eğitimleri sırasında almış oldukları pedagojik formasyon derslerinden ve lisans düzeyindeki eğitimleri sırasında ilerde öğretmen olacak şekilde kendilerini hazırlamalarından kaynaklanmış olabilir. Şengül (2006)'ün araştırma sonuçlarına göre ise güzel sanatlar fakültesi ile eğitim fakültesi mezunları arasında derslerde materyal kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

3.1. Gözlem Bulguları

Araştırma kapsamındaki görsel sanatlar öğretmenlerinin 2009-10 eğitim öğretim yılı güz döneminde yürüttükleri derslerden yedi ders saati gözlemlenmiştir. Yapılandırılmamış bu gözlemler sonucu derslerinde ilgili öğretim materyallerinden ne sıklıkla yararlandıkları tablo 6'te verilmiştir. Bu tablodaki ilgili maddelerde belirtilen öğretim materyallerinin, öğretmenlerin kaç ders saatinde kullandıkları nicel veri olarak gösterilmiştir.

Tablo 6. Görsel Sanatlar Öğretmenlerin Materyal Kullanımına İlişkin Gözlem Verileri

Gözlem Maddeleri	Kullandığı Ders Saati							Hiç Kullanmadı
	1	2	3	4	5	6	7	
Görsel sanatlar derslerini atölyede yürütüyor.	1	2	1	-	2	2	-	24
Derslerde kendi yaptığı basit materyalleri kullanıyor.	3	3	6	2	1	-	5	8
Derslerde bilgisayar destekli sunum yapıyor.	1	-	-	-	2	1	3	25
Derslerde konuyla ilgili sunumlarında tepegöz kullanıyor.	2	2	4	3	1	1	5	14
Öğretmen kılavuz kitapları ve diğer kaynaklardan faydalıyor.	4	3	3	4	5	6	7	-
Etkinlik ve proje ödevleri veriyor	2	3	1	4	5	8	9	-
Derslerde daha çok duyu organına hitap eden TV, DVD,VCD ve CD gibi öğretim materyallerini kullanıyor.	1	2	1	1	4	3	1	19
Dersin ve konunun amaçlarına uygun önemli ve özet bilgiler içeren poster ve levhalardan yararlanıyor.	4	3	3	5	5	9	3	-

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenlerin hepsi, "Öğretmen kılavuz kitapları ve diğer kaynaklardan faydalıyor", "Etkinlik ve proje ödevleri veriyor" ve "Dersin ve konunun amaçlarına uygun önemli ve özet bilgiler içeren poster ve levhalardan yararlanıyor" şeklindeki maddelere gözlemlenen tüm derslerinde yer vermişlerdir.

Buna karşın, 25 öğretmenin hiçbir kez derslerinde bilgisayar destekli sunum yapmadıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin çoğunluğunu oluşturan 24 öğretmenin "Dersi atölyede işlemedikleri, öğretmenlerin 19'u

“Derslerde daha çok duyu organına hitap eden TV, DVD,VCD ve CD gibi öğretim materyallerini kullanmadığı” ve 14 öğretmenin de “Derslerde konuyla ilgili sunumlarında tepegöz kullanmadığı”, 8 öğretmenin ise “Derslerde kendi yaptığı basit materyalleri kullanmadığı” tespit edilmiştir.

Gözlem sonucu elde edilen veriler ışığında görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerde öğretim materyalleri kullanma düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuç anket maddelerine verilen cevaplarla paralellik göstermektedir. Bu sonuçlar okullarda yeterli eğitim teknolojilerinin bulunmaması ve en önemlisi ders saatlerinin yetersizliğinden kaynaklanıyor olabilir. Buyurgan (2007) 'ın “eğitim fakülteleri resim-iş eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin aldıkları eğitim-öğretime yönelik görüş ve beklentileri” başlıklı araştırma sonuçlarına göre görsel sanatlar öğretmeni adaylarının eğitimde teknolojinin gerektiği gibi kullanılmadığını, derslik ve atölyelerin araç-gereç eksiklerinin giderilmesini ve derslerin daha gelişmiş teknoloji ile işlenmesini önermiştir. Öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde yeterli düzeyde teknolojik destekli eğitim alamadıklarını gösteren bu sonuçlar görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerinde neden teknolojik materyalleri kullanma düzeylerinin düşük düzeyde olduğunu gösteren faktörlerden biridir. Ayrıca alandaki öğretmenlerin ve fiziksel koşulların yetersizliği, sınıfların mevcudu ya da ekonomik problemler de öğretmenlerin öğretim materyali kullanma düzeylerini olumsuz etkileyen diğer unsurlar arasında sayabiliriz.

Görsel sanatlar öğretmenlerin görev yaptıkları okullarda her zaman fiziki yapısı yeterli donanımlı sınıf veya atölyeler bulamayabilirler. Öğretmenlerin okullarında eksik olan bazı araç-gereçlerini, görev yaptıkları okulun bağlı bulunduğu ildeki Eğitim Hizmetleri Merkez Müdürlüğünden temin edebilirler. Güven (1997)'in “Temel Eğitim I. Kademe (İlkokul) Öğretmenlerinin Öğretmenlik Bilgi ve Becerilerine İlişkin Yeterliliklerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” başlıklı araştırmasında, çoğu öğretmenin ihtiyaç duyulan eğitim araç-gereçlerini, il Eğitim Hizmetleri Merkez Müdürlüğünden temin etmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, adı geçen kurumdan yeterince yararlanılmadığını göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmada, görsel sanatlar öğretmenlerinin öğretim materyallerini kullanım düzeyleri ve düzeylerin cinsiyet, kıdem ve mezun olunan fakülte değişkenine göre değişip değişmediğini belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerinde kullanmak üzere kendi yaptıkları basit öğretim materyallerini kullanmadıkları ayrıca materyal olarak bilgisayar kullanma oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca derslerde tepegöz, TV, DVD, VCD ve CD gibi materyallerden yararlanma oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Teknolojik

bilgi gerektiren araç-gereçlerden yararlanamama nedeni bu araçların okullarda yeterince bulunmaması veya öğretmenlerin bu tür araçları kullanmada yeterli olmadıkları olabilir.

Bu olumsuz sonuçlara karşı görsel sanatlar öğretmenlerinin derslerde öğretim materyali kullanırken öğrencinin pedagojik özelliklerine uygun olmasına ve öğrencinin gerçek hayatıyla tutarlı olmasına dikkat ettikleri görülmüştür. Ayrıca derslerde öğretim materyalleri kullanmanın öğrencilerin dikkatini çekmede oldukça önemli olduğunu düşünmeleri, derste kullandığım materyallerin basit, sade ve anlaşılabilir olmasına dikkate etmeleri, derslerde öğretim materyalleri kullanmayı gerekli bulmaları görsel sanatlar öğretmenlerin öğretim materyaline karşı tutumlarının oldukça iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Öğretim materyali kullanım sıklığının cinsiyetiyle ilişkisini tespit edebilmek için yapılan t-testi sonucuna göre, erkek öğretmenler ile kadın öğretmenler arasında $t=0,91$ $p>0,05$ anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Yine öğretim materyali kullanım sıklığının mesleki kıdemlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan varyans analizi sonuçlarına göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Buna karşın Eğitim Fakültesi mezunu ve Güzel Sanatlar Fakültesi mezunu görsel sanatlar öğretmenleri arasında materyal kullanım düzeyleri bakımından Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin lehine, anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($t=2,73$ $p<0,05$).

Toplumların giderek daha çok ihtiyaç duyduğu yaratıcı ve eleştirel düşünebilen, problem çözme bilgi ve becerisine sahip olan bireyleri yetiştirmesi beklenen öğretmenlerin bu türden amaçların gerçekleşmesine yönelik olarak öğretim materyallerinden gerektiği gibi faydalanmamaları oldukça düşündürücüdür. Bu olumsuzlukların giderilebilmesi için araştırmacı tarafından şu önerilerde bulunulmuştur:

- “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme” dersini veren öğretim üyeleri, dersin amacını ve önemini öğrencilere yeterince tanıtmaya çabası içerisinde olmalıdırlar.
- “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme” dersi eğitim fakülteleri resim-ş eğitimi anabilim dallarının özelliklerine göre işlenmesi sağlanmalıdır.
- Hizmet içi eğitim kurslarıyla görsel sanatlar öğretmenlerine öğretim materyalleri ile ilgili güncel bilgiler verilebilir. Bu bağlamda öğretmenlerin bilgisayara karşı olumlu tutumları da değerlendirilerek kurslarda bilgisayarla iletişim teknolojileri konularına yer verilmelidir.

- Hizmet içi kurslarla ayrıca basit materyal yapımı ile ilgili öğretmenlere eğitim verilebilir.

KAYNAKÇA

- AKÇAY, H. FEYZİOĞLU, B. ve Tüysüz, C. (2003). Kimya öğretiminde bilgisayar benzeşimlerinin kullanımının lise öğrencilerinin başarılarına ve tutumuna etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3 (1), 7-26.
- AYAYDIN, A., VURAL, D. Ü., TUNA S. ve YILMAZ M., G. (2009). *Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi*. (Ed.), Ali Osman Alakuş, Levent Mercin. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- BUYURGAN, S. (2007). Eğitim fakülteleri resim-iş eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin aldıkları eğitim-öğretime yönelik görüş ve beklentileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Güz. 5(4). 657-677.
- ÇELİK, L. (2007). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*, (Ed.) Özcan Demirel- Eralp Altun, (1. Bs.). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- DANIŞ, E., D. (2007). *İlköğretim ikinci kademe görsel sanatlar eğitimi estetik beğenin geliştirilmesinde materyal kullanımının yeri, önemi ve uygulanması*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- GÜVEN, S. (1997). *Temel Eğitim I. Kademe (İlkokul) Öğretmenlerinin Öğretmenlik Bilgi ve Becerilerine İlişkin Yeterliliklerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- HESAPÇIOĞLU, M. (1994). *Öğretim ilke ve yöntemleri. Eğitim programları ve öğretim*. (3. Bs.). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- HOLLINGSWORTH P.M.& HOOVER, K. H. (1999). *İlköğretimde öğretim yöntemleri*; (Çev.) Prof. Dr. Tanju Gürkan, Erten Gökçe, Duygu S. Güler. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yay, No: 214.
- İMER, G. (1996). *Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının bilgisayar ve bilgisayar eğitimi kullanmaya yönelik nitelikleri*.. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- KARAMUSTAFAOĞLU, O. (2006). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin öğretim materyallerini kullanma düzeyleri:Amasya ili örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1 (1), 90-101.
- KAZU, H. ve YEŞİLYURT, E. (2008). Öğretmenlerin öğretim araç-gereçlerini kullanım amaçları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 175-188.
- KURT, S. (2007). *Elementary school teachers' adoption of technology in turkey: an evaluation*. Unpublished doctoral dissertation. University of Illinois at Urbana-Champaign.

- ROSCELLE, J.M. PEA, R.D., HOADLEY, C.M., GORDİN, D.N. & MEANS, B.M. (2000). Changing how and what children learn in school with computer-based technologies, *The Future of Children*, 10 (2) 76–101.
- RÜZGAR, B. (2005). Bilginin eğitim teknolojilerinden yararlanarak eğitimde paylaşımı, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, TOJET July 2005 ISSN: 1303–6521, 4 (3), 16.
- SABAN, A. (2008). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*, (Ed.), Kıymet Selvi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- SEFEROĞLU, Sadi, S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- SMİTH, G., FERGUSON, D. & CARİS, M. (2001). Teaching college courses online vs. face-to-face [Electronic version], *Technology Horizons in Education Journal*, 28, 18–26.
- ŞENGÜL, E. (2006). *Teknolojinin görsel sanatlarda kullanımı ve sanat eğitimine katkısı*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- UŞUN, S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- YANPAR, T. (2007). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- YILDIRIM, V. (2000) *İlköğretim okulu beşinci sınıf öğretmenlerinin öğretim yöntemleri konusundaki görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- YÖK. (1998). *Eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programları*. Ankara: YÖK Yayınları.